

OBSERVATORI I EKONOMIVE TË PALIGJSHME NË EVROPËN JUGLINDORE

NUMRI

4 JANAR-SHKURT 2021

Përmbledhje e pikave kryesore

Vranja, një pikë e nxehtë kriminale në zhvillim.

Që nga viti 2019, emri i një qyteti vazhdon të shfaqet në raportet e mediave dhe policisë në lidhje me trafikun e drogës dhe të emigrantëve: Vranja, në Serbinë e Jugut. Ne do të shikojmë se si dhe pse Vranja është bërë një pikë e nxehtë e krimit të organizuar.

Armë për bandat në Suedi: lidhja me Ballkanin

Mafia famëkeqe jugosllave, "Juggemaffian", që dominonte tablonë e krimit të organizuar në Suedi në vitet 1990 është zhdukur, por Suedia vazhdon të ndiejë ndikimin e krimit të organizuar nga Ballkani Perëndimor. Një valë dhune vdekjeprurëse e lidhur me bandat në vitet e fundit është ndezur pjesërisht nga armët dhe granatat nga Ballkani.

Lojërat e fatit në Maqedoninë e Veriut.

Ndërsa Shqipëria dhe Kosova kanë ndërmarrë hapa që nga viti 2019 për të ndaluar lojërat e fatit në vendet e tyre për shkak të lidhjeve të saj me krimin e organizuar, numri i kazinove elektronike dhe pikave të basteve në Maqedoninë e Veriut është dyfishuar. Lojërat e fatit mund të jenë fitimprurëse, por sjellin me vete rreziqe që lidhen me varësinë, pastrimin e parave dhe dëmtimin e mundshëm të destinacioneve historike turistike siç është Ohri.

Ishujt e rezistencës: organizatat e shoqërisë civile në Ballkanin Perëndimor.

Këto janë periudha të vështira për organizatat e shoqërisë civile (OSHC) në Ballkanin Perëndimor. Në shumë vende, OSHC- të që merren me krimin e organizuar dhe korrupsionin janë nën presion nga qeveritë dhe kërcënohen nga njerëz të përfshirë në aktivitetet të korruptuar ose të paligjshëm. Për më tepër, kriza e COVID-19 e ka bërë të vështirë që OSHC-të të kenë kontakt ballë për ballë me shumë prej individëve dhe grupeve me të cilët ata normalisht punojnë, si gratë, të rinjtë, ish-të burgosurit ose personat e varur ndaj

substancave narkotike. Ne do të shqyrtojmë disa nga sfidat dhe mundësitë për forcimin e rezistencës ndaj krimit të organizuar dhe korrupsionit në Ballkanin Perëndimor, bazuar në një seminar ndër-rajonal të mbajtur në mes të dhjetorit 2020 dhe gjetjet e një raportit të Iniciativës Globale Kundër Krimit të Organizuar Ndërkombëtar (GI-TOC).

Neostart, një vend për një shans të dytë.

Ka rreth 12 000 të burgosur në Serbi; rreth 8000 prej tyre lirohen nga burgu çdo vit. Megjithatë,

shkalla e recidivizmit është midis 60% dhe 75%, që do të thotë se shumë do të përfundojnë përsëri në burg. Neostart, një qendër për parandalimin e krimit dhe për asistencën post-penale, është një organizatë joqeveritare në Serbi që po redukton recidivizmin duke ndihmuar ish-autorët e krimeve të riintegrohen në shoqëri. Ne flasim me drejtorin e saj, Darjan Vulevic, për punën e tyre, sfidat dhe sukseset.

RRTH KËTIJ NUMRI

Gëzuar Vitin e Ri! Mirë se vini në numrin e katërt të "Buletinit të rreziqeve" të prodhuar nga Observatori i Shoqërisë Civile Kundër Krimit të Organizuar në Evropën Juglindore. Si në çdo numër, do të shikojmë një pikë të nxehtë të krimit të organizuar. Këtë muaj do të përqendrohemi në Vranja, një qytet në Serbinë jugore që kohët e fundit është shfaqur si qendër për trafikun e drogës dhe kontrabandën e emigrantëve.

Gjatë viteve të fundit, Suedia ka dëshmuar një rritje të dhunës së lidhur me bandat. Ne do të shqyrtojmë lidhjen ballkanike të Suedisë, përkatësisht kontrabandën e armëve dhe granatave.

Shqipëria dhe Kosova i kanë ulur ndjeshëm lojërat e fatit në vendet e tyre në dy vitet e fundit, jo më pak për shkak të shqetësimeve se ato kanë lidhje me krimin e organizuar dhe pastrimin e parave. Por Maqedonia e Veriut po merr një qasje tjetër, siç dëshmohet nga një dyfishim i numrit të pikave të lojërave të fatit që nga viti 2019. Ne do të shikojmë rreziqet e mundshme që lidhen me këtë politikë.

Përveç theksimit të rreziqeve, qëndrueshmëria është një tzipar i rregullt i "Buletinit të rreziqeve", veçanërisht puna

që po bëhet nga organizatat e shoqërisë civile në Ballkanin Perëndimor për të luftuar korrupsionin dhe krimin e organizuar. Nga data 14 deri më 16 dhjetor 2020, GI-TOC mbledhi më shumë se 50 përfaqësues të organizatave joqeveritare nga gjashtë vendet e Ballkanit Perëndimor për të diskutuar sfidat dhe mundësitë për forcimin e qëndrueshmërisë ndaj krimit të organizuar dhe korrupsionit në rajon. Në këtë numër, ne do të raportojmë për disa nga pikat kryesore të këtij diskutimi. Më shumë konstatime do të publikohen në një raport të titulluar "Së bashku më të fortë: Forcimi i qëndrueshmërisë midis shoqërisë civile në Ballkanin Perëndimor", i cili do të botohet në fillim të shkurtit 2021.

Në profilin tonë mujor të organizatave të shoqërisë civile që merren me çështje të lidhura me krimin, ne do të flasim me drejtorin e Neostart, Darjan Vulevic, për punën e organizatës së tij joqeveritare për të ndihmuar ish-të burgosurit të riintegrohen në shoqërinë serbe.

Ne jemi gjithmonë të interesuar për ide për kontribute në "Buletinin e rreziqeve" dhe u ofrojmë autorëve një honorar. Nëse keni një propozim për një histori ose dëshironi të jepni reagime, ju lutemi kontaktoni me almedina.dodic@globalinitiative.net.

Vranja, një pikë e nxehtë kriminale në zhvillim

Që nga viti 2019, një vend vazhdon të shfaqet në raportet e mediave dhe policisë në lidhje me trafikimin e drogës dhe të emigrantëve: Vranja, e cila ka të gjitha karakteristikat e një pike të nxehtë të krimit të organizuar. Ky qytet, me një popullsi prej rreth 80 000 banorësh sipas të dhënave zyrtare,¹ ndodhet në Serbinë jugore afër Kosovës dhe Bullgarisë përgjatë autostradës E75, që është një itinerar i njohur i trafikimit nga Maqedonia e Veriut në Evropën Qendrore përmes Serbisë dhe Rumanisë.

Qyteti është gjithashtu ekonomikisht i brishtë: paga mesatare është rreth 390 €, ² shumë më e ulët se mesatarja serbe prej 513 €. ³ Shkalla e rrezikut të varfërisë së Vranjës prej 31% është shumë më e lartë se niveli kombëtar prej 24% në vitin 2018. ⁴ Ekzistojnë gjithashtu elemente të qeverisjes së dobët: Vranja ka qenë e ngadaltë në zbatimin e një plani anti-korrupsion ⁵ dhe seancat e këshillit bashkiak të qytetit janë të mbyllura për media. ⁶

Vranja është vetëm 20 kilometra nga fshati Veliki Trnovac, i cili deri vonë ishte një vend aq famëkeq për trafikun e drogës, saqë ishte e vështirë edhe për policinë të hynte. ⁷ Sidoqoftë, shumica e aktivitetit kriminal duket se është zhvendosur nga Veliki Trnovac në Vranja. Kjo e fundit thuhet se është një qendër për kontrabandën e kanabisit dhe kokainës përgjatë itinerareve të vjetra nga Maqedonia Veriore dhe Kosova fqinje. Përveç kësaj, të paktën një grup nga Vranja mund të ketë lidhje me klanin malazez Shkaljari, një faktor kryesor në tregtinë e kokainës. Lidhjet duket se shtrihen në Rumani dhe ndoshta deri në Amerikën Latine.

Në të vërtetë, një rast i profilit të lartë nga viti 2019 e vendosi Vranjën në hartë. Në mars 2019, policia rumune zbuloi një pako me 1 kilogram kokainë që dyshohej se kishte rënë nga një furgon. Duke ndjekur këtë indicie, ata kapën rreth 1,8 ton kokainë me një nivel pastërtie prej 90%. Ajo ishte mbështjellë me tullumbace në një varkë të përmbysur në bregun e Detit të Zi rreth Deltës së Danubit. ⁸ Vlera e parashikuar e kokainës së kapur ishte 600 milionë €, ⁹ por mund të kishte një vlerë në tregun e rrugës prej dy deri në tri herë më shumë pasi të ishte prerë dhe përzier me substanca të tjera. Për ta thënë këtë në

perspektivë, i gjithë buxheti vjetor i qytetit të Beogradit në vitin 2019 ishte pak më shumë se 1 miliard €.

Policia rumune arrestoi dy persona, të dy shoferë kamioni nga Vranja. Hetimi tregoi se kokaina e kishte origjinën në Brazil, hyri në Rumani nga deti përmes Turqisë dhe duhej të arrinte në Serbi në rrugë tokësore, ¹⁰ ku më pas do të shpërndahej në tregjet në Evropën Perëndimore, kryesisht Belgjikë, Holandë dhe Spanjë. ¹¹

Në korrik të vitit 2020, prokurorët rumunë ngritën akuza kundër 14 personave, ku përfshiheshin rumunë, spanjollë dhe ukrainas, si dhe një baron famëkeq libanez i drogës që vepronte nga Brazili. Disa nga të arrestuarit ishin zhytës me ekspertizë në rikuperimin e drogave të hedhura nga anijet. ¹² Blerësit e synuar dyshohej se ishin një "kartel ballkanik" nga Serbia. ¹³

Sigurisht, u akuzuan vetëm dy shoferët e kamionëve nga Vranja, por askush nga shefat e tyre serbë. Media serbe njoftoi se dy shoferët ishin punësuar nga një person me lidhje me Davor Trajković. Emri i Trajković, i cili thuhet se është nga Vranja, por me sa duket jeton në Moskë, ¹⁴ është lidhur me trafikun e drogës në të kaluarën. ¹⁵ Ka zëra se ai ishte përfshirë në vjedhjen e një ngarkese të madhe kokainë në vitin 2014 në Valencia, Spanjë, që shkaktoi ndarjen e një grupi të krimit të organizuar në Kotorr; ¹⁶ grindja e përgjakshme që rezultoi midis klaneve Skaljari dhe Kavaç ka vrarë pothuajse 50 vetë që nga viti 2015. ¹⁷ Media njoftoi se Trajković e kishte ndarë koston e dërgesës së vitit 2019 me Igor Dedović, një figurë kryesore në klanin Shkaljari. ¹⁸ Dedović u vra nga persona të armatosur në janar 2020 në një restorant në Athinë.

Që nga viti 2018, policia në Vranja ka qenë e implikuar të paktën dy herë në aktivitet kriminal. Në vitin 2018, një tjetër kriminel nga Vranja (jo i lidhur me klanin Skaljari) u arrestua me 47 kilogramë kanabis. Grupi të cilit i përkiste, i cili përfshinte oficerë policie, ¹⁹ ishte aktiv në trafikun e kanabisit nga Kosova në Subotica në Serbinë veriore, nga ku droga kontrabandohej përtej kufirit me Hungarinë.

Në korrik 2019, u arrestua një inspektor policie nga Vranja. ²⁰ Policia gjeti 21 kilogramë kanabis në shtëpinë e tij. Inspektori i policisë dyshohej se ishte përpjekur të

FIGURA 1 Vranja, në serbinë jugore, është një zonë e nxehtë për krimin e organizuar.

organizonte që një nga shoferët e kamionëve të përfshirë në dërgesën e kapur të kokainës të përmendur më sipër të zhvendosej nga Rumania në Serbi.²¹ Prokurorët nga Vranja ngritën një aktakuzë kundër inspektorit të policisë në tetor 2019.²² Gjykata e lartë në Vranja e shtyu paraburgimin e tij gjashtë herë; megjithatë, gjykata e apelit në Nish e liroi atë nga paraburgimi në dhjetor 2019.²³

Dyshohet se paratë e drogës po pastrohen në Vranja për të financuar hotele, kazino, kompani, restorante dhe kafene dhe për të blerë makinat luksoze që bien në sy në rrugët e qytetit.

Përveç trafikut të drogës, Vranja është kthyer në qendër për trafikun e emigrantëve nga Maqedonia e Veriut drejt Beogradit dhe në Kroaci ose Hungari. Trafiku i emigrantëve përmes Vranjës duket se është më pak i organizuar sesa trafiku i drogës; pjesa më e madhe e tij mundësohet nga njerëz lokalë të dobishëm ose oportunistë që i transportojnë emigrantë nga një pikë në tjetrën brenda Serbisë.

Emigrantët, kryesisht të rinj nga Siria, Pakistani dhe Afganistani, zakonisht kërkojnë "lidhje për t'u nisur" jashtë qendrës së qytetit të Vranjës për të shmangur zbulimin. Transporti organizohet ose përmes takimeve

personale ose përmes telefonave celularë dhe rrjeteve sociale. Emigrantët kanë tendencën të qëndrojnë në qytet (ndonjëherë deri në një muaj) derisa numri i tyre të rritet aq sa duhet dhe më pas të lëvizin si grup. Kjo sugjeron që lëvizja e tyre organizohet nga trafikantët.

Në fakt, vepra penale më e zakonshme brenda dhe përreth Vranjës ka të bëjë me transportimin e emigrantëve me automjetet e udhëtarëve. Shumica e rasteve kanë të bëjnë me emigrantë të cilët janë marrë afër qytetit të Preshevës dhe shkojnë në veri. Thuhet se

trafikantët kërkojnë rreth 500–600 € për person për të shkuar nga Maqedonia e Veriut në Serbi.²⁴ Shoferët e automjeteve që kapen (zakonisht të rinj me etni serbe ose shqiptare) shpesh përdorin targa të një makine tjetër.

Rritja e konsiderueshme e trafikut të emigrantëve dhe të drogës, si dhe përfshirja e qartë e disa zyrtarëve të policisë në aktivitete të organizuara kriminale, janë tregues se Vranja po shfaqet si një pikë e nxehtë e krimit të organizuar.

Shënime

- 1 *Republički zavod za statistiku, Profil Vranja*, nëntor 2020, http://devinfo.stat.gov.rs/SerbiaProfileLauncher/files/profiles/sr/1/DI_Profil_Grad%20Vranje_EURSRB002002008001.pdf.
- 2 Ibid.
- 3 Pagat mesatare dhe pagat për punonjës, tetor 2020, Enti Statistikor i Republikës së Serbisë (Average salaries and wages per employee, October 2020, Statistical Office of the Republic of Serbia), <https://publikacije.stat.gov.rs/G2020/HtmlE/G20201353.html>
- 4 *Republički zavod za statistiku, Profil Vranja*, nëntor 2020, http://devinfo.stat.gov.rs/SerbiaProfileLauncher/files/profiles/sr/1/DI_Profil_Vranje_EURSRB002002008002.pdf; Statistikat e varfërisë së të ardhurave të Eurostat (Eurostat income poverty statistics), 4 dhjetor 2020, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Income_poverty_statistics&oldid=440992.
- 5 Beta, *Vranje: Druga šansa za borbu protiv korupcije*, 30 prill 2019, <https://beta.rs/posmatraci/posmatraci-vesti/110324-vranje-druga-sansa-za-borbu-protiv-korupcije>.
- 6 Zyra e Kombeve të Bashkuara për Shërbimet e Projekteve, Mirëqeverisja në nivelin lokal: përvoja nga Serbia (United Nations Office for Project Services, Good governance at local level: experiences from Serbia), 2017, https://swisspro.org.rs/uploads/files/71-874-good_governance_at_local_level_experiences_from_serbia.pdf.
- 7 Intervistë me një gazetar nga Vranja, nëntor 2020.
- 8 Drejtoria për Hetimin e Krimit të Organizuar dhe Terrorizmit, Komunikatë për shtyp (Directorate for the Investigation of Organized Crime and Terrorism, Press release), 26 mars 2020, <https://www.diicot.ro/mass-media/2304-comunicat-de-presa-26-03-2019>.
- 9 Filip Rudic, Rumani arreston dy serbë në bustin e madh të kokainës, (Romania arrests two serbians in major cocaine bust), Balkan Insight, 27 mars 2019, <https://balkaninsight.com/2019/03/27/romania-arrests-two-serbians-in-major-cocaine-bust/>.
- 10 Ibid.
- 11 RISE Rumania, Rumania akuzon 16 mbi ilaçe të lara (RISE Romania, Romania charges 16 over washed-up drugs), OCCPR, 15 korrik 2020, <https://www.occpr.org/en/daily/12746-romania-charges-16-over-washed-up-drugs>.
- 12 *Dosarul 'Cocaina de la Marea Neagră' a fost finalizat. DIICOT, DEA și Interpol au ajuns pe urmele drogurilor până în Brazilia*, Digi24, 15 korrik 2020, <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/justitie/dosarul-cocaina-de-la-marea-neagra-a-fost-finalizat-diicot-dea-si-interpol-au-ajuns-pe-urmele-drogurilor-pana-in-brazilia-1338209>.
- 13 Ibid.
- 14 Intervistë me një gazetar nga Vranja, nëntor 2020.
- 15 'Balkanski kartel' švercovao 1,8 tona kokaina iz Južne Amerike, Blic, 13 gusht 2020, <https://www.blic.rs/vesti/hronika/balkanski-kartel-svercovao-18-tona-kokaina-iz-juzne-amerike-saradnici-skaljarskog/Ohskmrt>.
- 16 Tamara Marković Subota, *Akcija 'Braća Grim'*, Ekspres, 25 korrik 2020, <https://www.ekspres.net/brejkng/hronika/akcija-braca-grim>.
- 17 Walter Kemp, Kanali i vrasjeve: Çfarë zbulojnë atentatet në lidhje me luftën malazeze të drogës (Making a killing: What assassinations reveal about the Montenegrin drug war), GI-TOC, korrik 2020, <https://globalinitiative.net/analysis/montenegro-assassinations-drug-war/>.
- 18 Miroslava Derikonjić, *Škaljarci švercovali kokain preko Rumunije*, Politika, 29 mars 2019, <http://www.politika.rs/sr/clanak/426133/Skaljarci-svercovali-kokain-preko-Rumunije>.
- 19 I M, *Kod policajaca iz Vranja zaplenjeno 47 kilograma marihuane*, Južne vesti, 26 dhjetor 2018, <https://www.juznevesti.com/Hronika/Kod-policajaca-iz-Vranja-zaplenjeno-47-kilograma-marihuane.sr.html>.
- 20 J A and A Ž A, *Droga i veze sa klanovima policajac iz Vranja kod kog je pronađeno više od 20 kilograma marihuane povezan sa poznatim imenima srpskog podzemlja*, Blic, 11 korrik 2019, <https://www.blic.rs/vesti/hronika/droga-i-veze-sa-klanovima-policajac-iz-vranja-kod-kog-je-pronadeno-vise-od-20/y0ntfs1>.
- 21 Ana Ž Adžić, *Policajac ima veze sa 'kokainom iz Dunava'*, Blic, 16 korrik 2019, <https://www.blic.rs/vesti/hronika/policajac-ima-veze-sa-kokainom-iz-dunava-pokusao-da-izvuce-jednog-kamiondziju-iz/f12hV9>.
- 22 S Kostić, *Optužnica protiv inspektora zbog 21 kilogram droge*, Vranjske, 22 tetor 2019, <https://www.infovranjske.rs/info/optu%C5%BEica-protiv-inspektora-zbog-21-kilogram-droge>.
- 23 S S B, *Saša inspektor pušten iz pritvora*, Vranjske, 24 dhjetor 2019, <https://www.infovranjske.rs/info/sa%C5%A1a-inspektor-pu%C5%A1ten-iz-pritvora>.
- 24 Intervistë me ekspertin për migracionin, Beograd, dhjetor 2020.

Armë për bandat në Suedi: lidhja me Ballkanin

Në Suedi, mafia famëkeqe jugosllave që mbizotëroi tablonë e krimit të organizuar në Stokholm në vitet 1990, e ashtuquajtura "Juggemaffian", është zhdukur prej kohësh, por lidhjet kriminale me ish-Jugosllavinë janë shëndoshë e mirë.

Në vitet e kaluara, krimi i organizuar është rritur në mënyrë dramatike në Suedi, ku disa prej armëve dhe drogës vijnë nga Ballkani Perëndimor. "Ajo që kemi parë në vitet e fundit janë grupe të krimit të organizuar kryesisht të vendosura në Serbi që krijojnë ndërmjetës në Suedi për të marrë dërgesa droge dhe armësh," tha Detektiv-Superintendenti Gunnar Appelgren,¹ një nga hetuesit më me përvojë të krimit të organizuar në Suedi.²

Këto grupe nuk janë të të njëjtit profil me "Juggemaffian". (mafia Jugosllave) Ky grup i krimit të organizuar, i cili vepronte midis diasporës së refugjatëve që ishin larguar nga ish-Jugosllavia gjatë Luftërave Ballkanike ("jugge është zhargon për Jugosllavinë), bëri që shumica e parave të tyre të ishin nga zhvatjet dhe shantazhet për mbrojtje. Sipas një ish-vrasësi me pagesë, Janne Raninen,³ i cili vrau mafiozin serbo-suedez Dragan Joksović në 1998 pranë Stokholmit,⁴ ndikimi i "Juggemaffian" bazohet mbi një imazh të guximshëm të "kostumeve me shkëlqim dhe muskujve të fryrë" sesa mbi dhunën. Në retrospektivë, "ata dukeshin si amatorë krahasuar me bandat që kemi tani".⁵

Sidoqoftë, grupet kriminale nga Ballkani Perëndimor nuk janë ndër më dominuesit në Suedi sot. Aktorët kryesorë janë bandat të motoçiklistëve të krijuara prej kohësh dhe organizatat me baza familjare, të referuara ndonjëherë si klane kriminale.⁶ Ka edhe grupe më fluide që janë më së shumti përgjegjëse për shitjen e narkotikëve në lagjet më të varfra.⁷

Disa grupe emërtohen sipas lagjeve ku ata veprojnë, ndërsa të tjerët marrin më shumë pseudonime më kinematografike si Shottaz, një grup të rinjsh që i përkasin kryesisht komunitetit somalezo-suedez në veriperëndim të Stokholmit, ose Network, një grup famëkeq fajdexhinjsh që ka shfrytëzuar për dekada komunitetin e vet të emigrantëve të krishterë ortodoksë nga Lindja e Mesme.⁸ Shumë prej këtyre grupeve kanë të njëjtët tregtarë armësh që u sigurojnë armë nga

Ballkani Perëndimor, duke përfshirë armët automatike kallashnikovë, pistoletat Zastava të prodhimit serb dhe granatat e dorës.

Në vitin 2015, Policia Kombëtare paraqiti një grafik të të shtënave me lidhje të konfirmuara ose të dyshuara me "mjediset kriminale" që tregon se vrasjet ishin gati dyfishuar midis viteve 2014 dhe 2015.⁹ Pas një rritjeje të mëtejshme, numri i viktimave të vrasjeve në të gjithë vendin ka tejkaluar rreth 40 çdo vit,¹⁰ me shumicën të lidhur me krimin e organizuar.

Në vitin 2018, qeveria reformoi ligjin, duke zgjatur dënimet me burg për krimet e rënda të armëve.¹¹ Legjislacioni i përditësuar e lejoji policinë të intensifikojë mbikëqyrjen e aktorëve kryesorë dhe të kryejë më shumë bastisje, gjë që rriti numrin e armëve të sekuestruara. Sidoqoftë, bandat ua kanë deleguar detyrën e transportimit dhe ruajtjes së armëve, pushkëve dhe granatave të dorës adoleshentëve që veprojnë si korrierë. Në një raport të fundit nga radioja publike, shefat e policisë në të gjithë vendin konfirmuan tendencën e bandave që përdorin anëtarë më të rinj të cilët, nëse kapen, përballen me dënime më të shkurtra burgu për shkak të moshës së tyre.¹²

Ulja e moshës së korrierëve shihet si një dështim legjislativ, për të cilën kritikët e kishin paralajmëruar qeverinë para reformës. Për më tepër, rritja e bastisjeve të suksesshme për armë nuk ka çuar në një ulje të krimit të dhunshëm: statistikat e policisë për vitin 2020 tregojnë një rritje marginale të vdekjeve nga të shtënat gjatë vitit të kaluar. Përveç kësaj, 117 persona pësuan plagë jovdekjeprurëse me armë zjarri në vitin 2020, krahasuar me 120 në vitin 2019.¹³

Pistoletat e modifikuara të startit janë bërë më të zakonshme në qarqet kriminale në Suedi vitet e fundit, por shumica e armëve të përdorura në të shtëna me armë zjarri sërish vijnë nga ish-Jugosllavia, sipas analistëve të policisë.¹⁴ Në spitalin Karolinska në veri të Stokholmit, një mjek i kujdesit intensiv, i cili nuk donte të përmendej, theksoi se kirurgët janë mësuar që të operojnë viktimat e të shtënave me armë zjarri. Ka një shans më të madh për të mbijetuar, theksoi mjeku, nëse të shtënat janë shkrepu nga një armë e kalibrit më të

ulët, siç janë pistoletat Zastava. Këto armë mbeten të njohura: një raport i policisë i vitit 2020 zbuloi se një e treta e pistoletave të paligjshme në qarkun e Stokholmit ishin Zastava.¹⁵

Ndalimi i kontrabandës së paligjshme të armëve ka qenë përparësi për gati një dekadë. Në vitin 2012, qeveria u dha doganave suedeze detyrën e interceptimit të armëve. Rreth të njëjtës kohë, të gjitha agjencitë kryesore publike, duke përfshirë doganat dhe njësinë e krimit financiar të policisë, krijuan një këshill për të punuar së bashku në mënyrë holistike dhe për të trajtuar krimin e organizuar nga të gjitha anët.

Edhe bashkëpunimi ndërkombëtar gjithashtu ka evoluar. Në vitin 2018, policia suedeze bashkoi forcat me homologët e tyre serbë për të luftuar hyrjen e armëve. Shefi i policisë së Gotenborgut Erik Nord i tha televizionit suedez se, gjatë një takimi në Beograd, oficerët e policisë serbe “ngritën vetullat” në mosbesim kur ai përshkroi numrin dhe natyrën e vrasjeve nga bandat në Suedi.¹⁶ Në vitin 2019, Ministrja e Jashtme Suedeze Ann Linde dhe kolegu i saj, Ministri i Brendshëm Mikael Damberg, vizituan Shqipërinë dhe Bosnjë e Hercegovinën për të mësuar në lidhje me praktikat më të mira në luftimin e krimit ndërkombëtar dhe për të diskutuar rrugët në vazhdim. “Ne duhet të bëjmë më shumë për të ndërprerë fluksin e narkotikëve

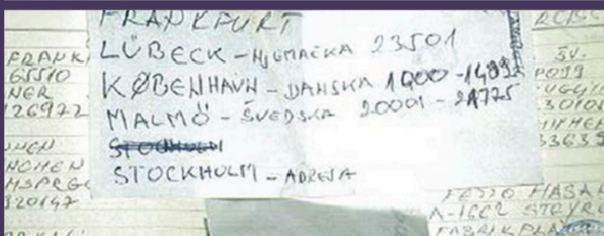
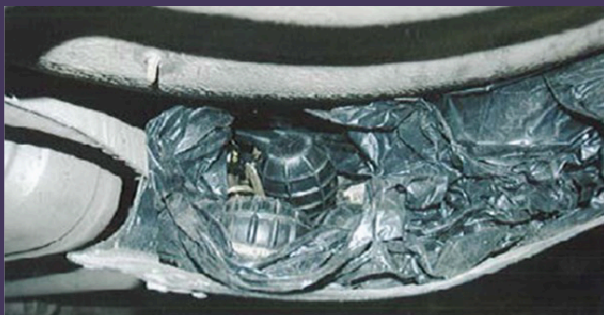
dhe armëve të paligjshme në vendin tonë,” tha Damberg në një njoftim për shtyp.¹⁷ “Ne e dimë që përpjekjet tona bashkëpunuese ndërkombëtare kanë bërë që policia të jetë në gjendje të kapë më shumë [lëndë narkotike dhe armë të paligjshme] nga kriminelët e rrezikshëm në Suedi. Duke vazhduar më tej me këtë lloj bashkëpunimi, shoqëria mund të sulmojë krimin e organizuar në një mënyrë më të mirë dhe më efektive.”

Në vitin 2014, Operacioni Rekyt (Operacioni Zmbrapsja) u bë një nga hetimet e para ndërkombëtare në shkallë të gjerë. Ai filloi pas zbulimit të pesë armëve automatike dhe 59 granatave të dorës në një makinë që udhëtonte nga Sllovenia në Suedi.¹⁸ Appelgren udhëhoqi një ekip hetuesish suedezë në bashkëpunim me kolegët sllovenë, boshnjakë dhe serbë për të asgjësuar një rrjet të kontrabandës së armëve.

Pas gjashtë muajve mbikëqyrje, u ngritën akuza kundër një çifti boshnjak dhe disa prej bashkëpunëtorëve të tyre, duke përfshirë edhe shtetas suedezë. Drejtuesi i bandës u shpall fajtor nga një gjykatë suedeze dhe u dënua me pesë vjet burg për tentim kontrabande të rëndë. Sidoqoftë, akuzat për krimin e rëndë të trafikut të armëve nuk qëndruan, pavarësisht se bashkëpunëtorët e tij ishin kapur me kallashnikovë dhe granata dore - disa prej të cilave të ndryshkura, duke dëshmuar për hijen e gjatë të luftërave ballkanike.

Një polic suedez heton një skenë krimi.

Gjetjet nga një raport i inteligjencës së policisë suedeze mbi hetimin e Operacionit Rekyt.

Arsenali i armëve i lënë pas në Ballkan duket se është i pakufizuar, me gjithë përpjekjet për të mbledhur armët e tepërta. Kombet e Bashkuara, për shembull, kanë ndihmuar autoritetet në Bosnjë e Hercegovinë me disa skema amnistie. “Njerëzve që dorëzuan armët iu dhanë bileta lotarie me çmime shumë të mira, të tilla si frigoriferë,” tha Christine McNab, Koordinatorja e Përhershme e OKB-së në Sarajevë midis viteve 2002 dhe 2006.¹⁹ “Por ne vumë re se shumë prej armëve ishin mjaft të vjetra dhe ne gjithmonë kishim një ndjenjë të keqe se këto armë ishin “pushka e gjyshit nga Lufta e Dytë Botërore”, dhe jo kallashnikovët që njerëzit kishin fshehur nën dyshemetë e hambarëve.”

Për sa kohë që kërkesa mbetet e lartë në vende të tilla si Suedia, ajo rezervë e fshehur e armëve rrezikon të përfundojë në duart e trafikantëve. Sipas Appelgren, e vetmja rrugë përpara është intensifikimi i bashkëpunimit ndërkufitar edhe më tej, pasi strukturat e sotme janë “të fshehta”.²⁰

Pas Operacionit Rekyt - të cilin një gazetë e quajti një dështim të zbatimit të ligjit - ministri suedez i drejtësisë në atë kohë, Morgan Johansson, premtoi dhe më vonë paraqiti reformën ligjore që kërkonte jo vetëm të rriste

gjasat që kriminelë të tillë të sillen para drejtësisë, por që ata gjithashtu do të shpallen fajtorë për trafik armësh. Pas suksesit të pjesshëm të hetimit suedez, ndërhyne prokurorët boshnjakë, duke akuzuar me sukses disa njerëz të lidhur me skemën, pjesërisht falë provave të marra në disa ambiente për ruajtjen e armëve të lokalizuara nga policia boshnjake në Republikën Serbe të Bosnjës, në Bosnjën veriore.

Prokurori Goran Glamocanin vuri në dukje se ndërsa shumica e armëve në këtë rast ishin trafikuar në qytetin port të Gotenborgut në bregun perëndimor të Suedisë, hetimi ishte shtrirë në pjesën më të madhe të vendit. “Për shkak të mundësive të mira për të bërë para të shpejta, grupet kriminale kanë mbledhur armë të paligjshme dhe kanë krijuar mundësi për t’i transportuar ato në Suedi,” tha Glamocanin për shtypin.²¹ “Numri i rasteve që ne jemi duke gjykuar flet për Suedinë ende si një treg i rëndësishëm për trafikantët.”

Armët me origjinë nga Ballkani vazhdojnë të kenë një ndikim përtej rajonit, që do të thotë se shtetet kanë një interes të vazhdueshëm të përbashkët për të zvogëluar cenueshmërinë e tyre ndaj këtij kërcënimi.

Shënime

- 1 Intervistë me Gunnar Appelgren, dhjetor 2020.
- 2 Kina Pohjanen, *Gängspecialist värvad till Uppsala*, SVT, 15 tetor 2020, <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/upsala/gangspecialist-varvad-till-upsala>
- 3 Intervistë me Janne Raninen, nëntor 2020.
- 4 Janne Raninen dhe Ivar Andersen, *De kallar mig Solvallamördaren*. Lind & Co, shkurt 2018, <https://www.lindco.se/bocker/de-kallar-mig-solvallamordaren/>.
- 5 Intervistë me Janne Raninen, nëntor 2020.
- 6 Johanna Bäckström Lerneby, *Familjen*, Mondial, maj 2020, <https://mondial.se/bok/familjen/>.
- 7 Isak Krona, *Underrättelsechefen: Jobbar mot tre olika sorters nätverk*, Sveriges Radio, 7 shtator 2020, <https://sverigesradio.se/artikel/7548857>.
- 8 Ann Törnkvist, Ndiq urdhrat e (*Follow F*ing Orders*), Pitch, 17 gusht 2020, <https://www.pitchpublishing.co.uk/shop/follow-fing-orders>.
- 9 *Dramatisk ökning av dödsskjutningar*, SVT, 16 nëntor 2016 <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/dramatisk-okning-av-dodsskjutningar>.
- 10 Statistikat zyrtare të policisë për vitin 2020, <https://polisen.se/om-polisen/polisens-arbete/sprangningar-och-skjutningar/>.
- 11 *Regeringen föreslår ytterligare skärpta straff för vapenbrott*, njoftim për shtyp i Departamentit të Drejtësisë, 5 qershor 2020, <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2020/06/regeringen-foreslar-ytterligare-skarpta-straff-for-vapenbrott>.
- 12 *Slopåd straffrabatt för unga myndiga vid allvarlig brottslighet*, njoftim për shtyp i departamentit të drejtësisë, 10 korrik 2020, <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2020/07/slopad-straffrabatt-for-unga-myndiga-vid-allvarlig-brottslighet>.
- 13 Statistikat e policisë suedeze, 15 dhjetor 2020, <https://polisen.se/om-polisen/polisens-arbete/sprangningar-och-skjutningar/>.
- 14 Intervistë me një gazetar investigativ lokal, më 3 janar 2021, duke iu referuar të dhënave të marra nga intervistat dhe bisedat jashtë regjistrimit me policinë e Stokholmit.
- 15 *Illegal vapen användning i polisregion Stockholm – Strategisk rapport*, Autoriteti policor, rajoni i policisë së Stokholmit, maj 2020, <https://polisen.se/aktuellt/nyheter/2020/juni/illegala-vapen-ateranvands-ofta>.
- 16 Jakob Eidenskog, *Så ska vapensmuggling från Balkan stoppas*, SVT, 6 dhjetor 2018, <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vast/sa-ska-vapensmuggling-fran-balken-stoppas>.
- 17 *Ann Linde och Mikael Damberg till Bosnien och Hercegovina samt Albanien för möten om organiserad brottslighet*, njoftim për shtyp i qeverisë, 5 tetor 2020, <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2020/10/ann-linde-och-mikael-damberg-till-bosnien-och-hercegovina-samt-albanien-for-moten-om-organiserad-brottslighet>.
- 18 Çështja gjyqësore e distriktit Södertörn numri B 4736-16.
- 19 Intervistë me Christine McNab, dhjetor 2020.
- 20 Intervistë me Gunnar Appelgren, dhjetor 2020.
- 21 *Bosnisk åklagare: 'Sverige är Balkans största vapenmarknad'*, Aftonbladet, 22 janar 2018, <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/WLq39a/bosnisk-aklagare-sverige-ar-balkans-storsta-vapenmarknad>.

Lojërat e fatit në Maqedoninë e Veriut

Lojërat e fatit mund të jenë fitimprurëse, por mund të sjellin rreziqe serioze, duke përfshirë edhe një derë për krimin e organizuar. Në janar 2019, qeveria shqiptare ndërmori hapin vendimtar për të ndaluar të gjitha kazinotë elektronike dhe pikat e basteve sportive. Duke shpjeguar këtë vendim, kryeministri Edi Rama përmendi problemet sociale dhe ekonomike që lojërat e fatit po krijonin për shumë familje shqiptare. Ai vuri në dukje se në Shqipëri, “në një pjesë të madhe të tyre, aktivitetet e lojërave të fatit financohen nga krimi i organizuar. Ka para që pastrohen përmes lojërave të fatit dhe personat në krimin e organizuar janë të përfshirë tërthorazi ose drejtpërdrejt në këtë sektor.”¹ Si rezultat, 4364 pika që kishin kazino elektronike ose baste sportive u mbyllën. Megjithatë, Lotaria Kombëtare dhe një kazino e madhe në qendër të Tiranës janë ende duke funksionuar dhe mbetet mundësia që kazinotë e reja të ndërtohen në mjediset e hoteleve me pesë yje. Kjo e vë kontrollin e lojërave të fatit në duart e pak personave.

Në mars 2019, qeveria kosovare mori masa edhe më drastike: legjislacioni i ri ndaloi të gjitha aktivitetet e lojërave të fatit në vend, pjesërisht për shkak të lidhjeve të industrisë me krimin e organizuar.² Pikat që nuk e respektuan këtë u mbyllën me forcë. Për shembull, në shtator 2020, qindra oficerë policie morën pjesë në një operacion për të mbyllur një kazino të paligjshme në fshatin Karaçevë, pranë kufirit me Serbinë. Të paktën 35 persona u arrestuan me akuzat për lojëra fati të paligjshme, prostitucion dhe zotërim armësh dhe droge. Disa nga të arrestuarit ishin oficerë të policisë kufitare.³

Vendimi për ndalimin e lojërave të fatit ka sjellë pasoja ekonomike. Vlerësohet se 7280 persona humbën punën në Shqipëri për shkak të vendimit, ndërsa shteti humbi rreth 45 milionë € në të ardhura nga taksat.⁴ Në Kosovë, rreth 350 biznese të përfshira në lojërat e fatit u mbyllën, duke lënë mijëra njerëz të papunë. Në vitin 2018, këto biznese kishin paguar gati 16 milionë € si akcizë.⁵

LOJËRAT E FATIT NË MAQEDONINË E VERIUT

FIGURA 2 Numri i kompanive me licencë për të kryer aktivitete të lojërave të fatit në Maqedoninë e Veriut.

Burimi: Ministria e Financave e Maqedonisë së Veriut

Ndërsa Shqipëria dhe Kosova kanë ndërmarrë hapa të vendosur për të frenuar lojërat e fatit, Maqedonia e Veriut fqinje ka parë një rritje të madhe të lojërave të fatit që nga viti 2019. Sipas të dhënave nga Ministria e Financave e Maqedonisë, 40 licenca u janë dhënë kompanive për të kryer aktivitete të lojërave të fatit.⁶ Më shumë se gjysma e këtyre licencave janë lëshuar në vitin 2019 dhe 2020 (shih figurën 2), pas hyrjes në fuqi të kufizimeve për lojërat e fatit në Shqipëri dhe Kosovë. Këto kompani kanë të drejtë të hapin kazino elektronike ose pika bastesh në të gjithë vendin.

Për njëzet vitet e kaluara, kazinotë dhe pikat e basteve kanë qenë një pamje e zakonshme në kryeqytetin e Maqedonisë së Veriut, Shkup, ose Gjevgjeli, në jug të vendit. Por që nga viti 2019, qytete të qeta si Ohri dhe Struga, afër kufirit me Shqipërinë, kanë parë një rritje dramatike të numrit të kazinove dhe pikave të basteve. Në të vërtetë, Maqedonia e Veriut duket se është kthyer në një oaz për lojërat e fatit në rajon.

Në zgjedhjet parlamentare të korrikut 2020, lojërat e fatit nuk ishin një çështje madhore. Megjithatë Kryeministri Zoran Zaev ka njohur efektet negative të kazinove dhe pikave të basteve në disa komunitete, ai gjithashtu e ka bërë të qartë se qeveria e tij nuk do të nxitohet për ta ndaluar sektorin, por përkundrazi do ta monitorojë atë nga afër dhe do të marrë masa për ta rregulluar atë.⁷

Bumi i lojërave të fatit në Maqedoninë e Veriut është i mirë për ekonominë e saj. Metodi Hadji-Janev, një profesor i juridikut dhe ekspert në sektorin e lojërave të fatit në Akademinë Ushtarake në Shkup, tha se në vitin 2020 numri i të punësuarve drejtpërdrejt në sektorin e lojërave të fatit u rrit në 7700 të tillë; ka rreth 54 000 vende të tjera pune të lidhura me lojërat e fatit në vend, duke i sjellë buxhetit të shtetit miliona euro taksa.⁸

Megjithatë, ekzistojnë edhe rreziqe që lidhen me lojërat e fatit, të tilla si varësia, brishtësia social-ekonomike dhe krimi. Në vendimet e tyre për të kufizuar lojërat e fatit, Shqipëria dhe Kosova përmendën në mënyrë specifike

shqetësimet në lidhje me rritjen e varfërisë, dhunës në familje dhe aktivitetit të paligjshëm ndërsa frekuentuesit e lojërave të fatit me mund paguajnë për vesin e tyre. Sipas Hadji-Janev, "pasi kanë shteruar burimet e tyre, frekuentuesit e lojërave të fatit shpesh fillojnë të shpenzojnë paratë e dikujt tjetër dhe e vënë familjen e tyre në rrezik sepse janë të prirur të marrin hua të paligjshme ose ndryshe fajde".⁹

Rritja e lojërave të fatit po ndryshon karakterin e disa qyteteve. Ekzistojnë shqetësime se Ohri, një vend i mbrojtur nga UNESCO, rrezikon të bëhet një magnet për turistët të tërhequr më shumë nga lojërat e fatit sesa bukuria historike e qytetit.¹⁰ Struga, e cila dikur ishte një qytet i qetë, tani është pushtuar nga kazinotë dhe pikat e basteve sportive, të cilat shpesh kanë fasadë me zbukurime të mëdha dhe drita të ndezura pulsuese.

Siç theksohet në raportin e GI-TOC të gushtit 2020 "Flukset e paligjshme financiare në Shqipëri, Kosovë dhe Maqedoni të Veriut", lojërat e fatit - qoftë në kazinotë fizike apo në internet - lojërat me xhetona apo pikat e basteve sportive, janë identifikuar prej kohësh si një kanal pastrimi parash në Ballkanin Perëndimor.¹¹ Sipas ish-ministrit të brendshëm të Maqedonisë së Veriut, Pavle Trajanov, ekziston "një mundësi që paratë me origjinë kriminale të mund të pastrohen përmes kazinove dhe të legalizohen me këtë proces".¹² Për më tepër, Trajanov vuri në dukje se edhe prostitucioni shpesh lidhet me biznesin e kazinove.

Me pak fjalë, Maqedonia e Veriut po luan me fatin e saj. Ndërsa dy nga fqinjët e saj - Shqipëria dhe Kosova - i kanë kufizuar shumë lojërat e fatit, Maqedonia e Veriut duket se po e ngrë profilin e saj si një vend për bastet. Megjithatë ka fitime që mund të nxirren në drejtim të vendeve të punës dhe të ardhurave nga taksat, ka edhe humbje të mundshme, duke përfshirë ndryshimin e imazhit të vendit - dhe atë të disa prej destinacioneve të tij më të famshme turistike - dhe tërheqjen e krimit të organizuar, pastrimit të parave dhe varësisë ndaj lojërave të fatit. Rrezikohet shumë.

Shënime

- 1 Rama i prerë: Bixhozi finançohet nga krimi i organizuar, cenon sigurinë kombëtare, Tirana Today, 22 tetor 2018, <https://tiranatoday.al/rama-i-prere-bixhozi-finançohet-nga-krimi-i-organizuar-cenon-sigurine-kombetare>.
- 2 Ligji Nr. 06 / L-155 për ndalimin e lojërave të fatit, Gazeta Zyrtare e Republikës së Kosovës, Nr. 11, 24 prill, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2813>.
- 3 Oficerët e policisë së Kosovës të arrestuar në bastisjen e kazinove të paligjshme (Kosovo police officers arrested in crackdown on illegal casinos), BBC, 19 shtator 2020, <https://www.bbc.com/news/world-europe-54219185>.
- 4 Mbyllja e lojërave të fatit, buxheti i shtetit humbet 5,4 mld lekë në vit, A2 News, 10 shtator 2020, <https://www.youtube.com/watch?v=9QsD8wo2aTg>.
- 5 Fatlum Jashari dhe Taulant Qenaj, Sa rrezikohen milionat e buxhetit nga vendimi për mbylljen e lojërave të fatit?, Radio Evropa e Lirë, 29 mars 2019, <https://www.evropaelire.org/a/sa-rrezikohen-milionat-e-buxhetit-nga-vendimi-per-mbylljen-e-lojërave-te-fatit/29850175.html>.
- 6 Lista është në dispozicion në <https://www.finance.gov.mk/mk/igri>.
- 7 Jovan Gjorgovski, *Ke se disloçiraat li kazinata u obložvalnicite od stanbenite objekti?*, Kanal 5, 4 janar 2019, <https://kanal5.com.mk/kje-se-dislociraat-li-kazinata-i-obložhualnicite-od-stanbenite-objekti/a361479>.
- 8 *Индустријата на игри на среќа поддржува речиси 70.000 работни места*, Makfax News Agency, 24 nëntor 2020, <https://bit.ly/39rbEgZ>.
- 9 Emilija Dimitrova, Karakteristikat kriminale të shantazhit dhe zhvatjes, Universiteti Shën Klementi i Ohrit i Manastirit (Criminal characteristics of racketeering and extortion, St. Clement of Ohrid University of Bitola), 2019, <https://fb.uklo.edu.mk/wp-content/uploads/2019/07/emilija.pdf>.
- 10 Intervistë me një qytetar të Ohrit, 22 dhjetor 2020.
- 11 Tuesday Reitano dhe Kristina Amerhauser, Flukset e Paligjshme Financiare në Shqipëri, Kosovë dhe Maqedoninë e Veriut (Illicit Financial Flows in Albania, Kosovo and North Macedonia), G1-TOC, gusht 2020, p 30, <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2020/08/IFFs-Balkans-English-WEB-Nov2020-1.pdf>.
- 12 Intervistë me Pavle Tajanov, dhjetor 2020.

Ishujt e rezistencës: organizatat e shoqërisë civile në Ballkanin Perëndimor

Këto janë periudha të vështira për organizatat e shoqërisë civile (OSHC) në Ballkanin Perëndimor. Në shumë vende të rajonit, OSHC-të që merren me krimin e organizuar dhe korrupsionin janë nën presion nga qeveritë dhe kërcënohen nga njerëz të përfshirë në aktivitetet të korruptuar ose të paligjshëm. Në të njëjtën kohë, kriza e COVID-19 e ka bërë të vështirë që OSHC-të të kenë kontakte ballë për ballë me shumë prej individëve dhe grupeve në shoqëri me të cilët ata normalisht punojnë, si gratë, të rinjtë, ish-të burgosurit ose përdoruesit e drogave. Për të gjetur mënyra për të kapërcyer këto pengesa, GI-TOC thirri një dialog ndër-rajonal në datat 14 deri 16 dhjetor 2020 për të diskutuar sfidat aktuale dhe mundësitë për forcimin e rezistencës ndaj krimit të organizuar dhe korrupsionit në Ballkanin Perëndimor.¹

Evenimenti online mbledhi më shumë se 50 përfaqësues të shoqërisë civile nga OJQ me bazë në komunitet, institucione kërkimore, media dhe akademikë për të diskutuar sfidat dhe praktikatat e mira në punën e tyre. Pjesëmarrësit diskutuan sfidat e përbashkëta dhe mënyrat për të forcuar rrjetet dhe morën trajnim mbi mbrojtjen, përkrahjen dhe sigurinë. Përfaqësuesit e shoqërisë civile nga pjesë të ndryshme të botës të cilët janë të angazhuar në punë të ngjashme gjithashtu ndanë përvojat e tyre në tema që variojnë nga çështjet gjinore dhe raportimi mbi korrupsionin deri te angazhimi me qeveritë.

Dialogu ndër-rajonal u organizua së bashku me “Fondin e qëndrueshmërisë” të GI-TOC dhe është pjesë e një projekti të financuar nga ministria e jashtme gjermane për të hartuar punën e OSHC-ve në Ballkanin Perëndimor që merren me krimin e organizuar dhe korrupsionin dhe për të ndihmuar në forcimin e qëndrueshmërisë së tyre. Takimi u parapri nga seminare kombëtare me OSHC-të në secilin nga gjashtë vendet e Ballkanit Perëndimor.

Si pjesë e këtij projekti, në vitin 2020 “Fondi i qëndrueshmërisë” mbështeti 13 OSHC nga i gjithë Ballkani Perëndimor. Këto organizata janë të angazhuara në një larmi aktivitete, duke përfshirë punën me të rinjtë, adresimin e çështjeve të drogës, nxitjen e riintegritimit pas burgut, luftimin e korrupsionit, trajtimin e çështjeve mjedisore dhe luftimin e dhunës ndaj grave.

Është bërë një përpjekje e veçantë për të zgjedhur organizata nga qytete më të vogla që janë të prekshme nga krimi i organizuar dhe që mund të mos marrin aq shumë vëmendje ose fonde nga donatorët sesa OSHC-të në qytetet kryesore. Në të vërtetë, GI-TOC u përqendrua veçanërisht në mbështetjen e OSHC-ve nga vendet e identifikuara në raportin e vet, “Zonat e nxehta të Krimit të Organizuar në Ballkanin Perëndimor”, nga maji 2019.² Këto zona të nxehta janë shënuar me të kuqe (shih figurën 3), ndërsa vendndodhjet e OSHC-ve të mbështetura nga “Fondi i qëndrueshmërisë” janë shënuar me të gjelbër.

GI-TOC analizon punën e OSHC-ve në Ballkanin Perëndimor që kanë të bëjnë me krimin e organizuar dhe korrupsionin në një raport të ardhshëm, “Së bashku më të fortë: Forcimi i qëndrueshmërisë midis shoqërisë civile në Ballkanin Perëndimor”, i cili do të botohet në fillim të shkurtit 2021. Raporti përshkruan disa nga sfidat me të cilat përballen OSHC-të në rajon dhe shikon qasjet e ndryshme që ato përdorin për të luftuar krimin e organizuar dhe korrupsionin në komunitetet e tyre. Ai gjithashtu shqyrton çështjet e lidhura me krimin që janë me interes të veçantë për ta, si shantazhet dhe fajdet, krimi mjedisor, korrupsioni, bandat e të rinjve dhe huliganizmi, pastrimi i parave dhe shfrytëzimi i punës, duke përfshirë punën e seksit. Raporti gjithashtu identifikon disa praktika të mira dhe pika hyrëse të përdorura zakonisht nga OSHC-të në Ballkanin Perëndimor për t’u angazhuar me qytetarët e tyre dhe për të rritur ndërgjegjësimin për krimin e organizuar dhe korrupsionin.

Në raport dhe në dialogun ndër-rajonal, praktikuesit diskutuan se si të forcojnë qëndrueshmërinë. Ata theksuan se krimi i organizuar dhe korrupsioni duhet të bëhen të prekshme për komunitetin, për të çmitizuar temat dhe për ta shpjeguar ndikimin e tyre në mënyrë të lehtë dhe të kuptueshme. Është vërejtur se shumë njerëz ose nuk i njohin simptomat e krimit të organizuar dhe korrupsionit ose ndihen të pafuqishëm për t’u marrë me to. Prandaj shoqëria civile ka një rol kyç për të luajtur në ngritjen e vetëdijes, duke shpjeguar dëmet dhe duke promovuar integritetin, transparencën, llogaridhënien dhe qeverisjen e mirë.

FIGURA 3 Pikat e nxehta të krimit të organizuar dhe vendet e qëndrueshmërisë nëpër Ballkanin Perëndimor.

Pjesëmarrësit theksuan se bashkëpunimi midis OSHC-ve është i rëndësishëm si në shkallë kombëtare dhe rajonale, ashtu edhe midis OSHC-ve të Ballkanit Perëndimor dhe homologëve të tyre në rajone të tjera. Këtu GI-TOC mund të ndihmojë. Duhet bërë më shumë për të forcuar partneritetet midis organizatave joqeveritare, gazetarëve hulumtues dhe akademikëve që punojnë mbi çështjet e krimit të organizuar dhe korrupsionit.

Një dilemë për OSHC-të në shumë vende të Ballkanit Perëndimor është se si të ndërveprojnë me qeveritë. Në vendet ku opozita është e dobët ose ka bojkotuar parlamentin, ose në situatat kur elita politike perceptohet si e korruptuar ose madje ka lidhje me elementë kriminalë, OSHC-të marrin rolin e opozitës. Kjo krijon përshtypjen se ato janë organizata anti-qeveritare sesa jo-qeveritare. Nga ana tjetër, qeveritë i etiketojnë grupet e tilla - veçanërisht nëse ato marrin mbështetje nga donatorët e huaj - si "tradhtarë" ose "agjentë të huaj" dhe i ndjekin ato në shtyp, përmes "zbatimit të ligjit" apo edhe frikësimit. Prandaj, një sfidë kryesore është ruajtja e kanaleve të dialogut të hapura midis qeverisë dhe shoqërisë civile dhe forcimi i bashkëpunimit kundër asaj që duhet të jetë një armik i përbashkët: krimi i organizuar. Faktorët ndërkombëtarë ndonjëherë mund të ndihmojnë në lehtësimin e një dialogu të tillë.

Një vëzhgim tjetër që erdhi gjatë dialogut ndër-rajonal dhe raportit është se donatorët ndërkombëtarë duhet të jenë më të ndjeshëm ndaj sfidave të OSHC-ve, veçanërisht atyre më të vogla jashtë qyteteve të mëdha. Për shembull,

ata duhet të jenë më transparentë në thirrjet e tyre për aplikime, të kuptojnë më mirë kushtet lokale (duke përfshirë kapacitetin e caktuar për administrimin e projektit dhe aftësitë e kufizuara gjuhësore, si dhe kapacitetin e ulët të përhithjes) dhe të sigurojnë që mbështetja të drejtohet nga nevojat. Donatorët duhet të ofrojnë mundësinë për grante afatgjata për të rritur mbështetjen dhe forcuar qëndrueshmërinë. Ato gjithashtu duhet ta përfshijnë shoqërinë civile në të gjithë ciklin e projektit nga hartimi deri në implementim. Së fundmi, donatorët duhet të mbështesin OSHC-të gjatë zbatimit të projekteve në lidhje me luftimin e krimit të organizuar dhe korrupsionit, për të demonstruar solidaritetin dhe për të rritur rrezikun dhe koston politike për ata që u bëjnë presion këtyre organizatave.

Në vendet ku qeveritë hezitojnë ose nuk janë në gjendje të marrin një qëndrim nga lart për të trajtuar krimin e organizuar, puna e shoqërisë civile bëhet edhe më e rëndësishme. Një metodologji e bazuar në forcimin e qëndrueshmërisë së komunitetit mund të fuqizojë agjentët e ndryshimit dhe të rrisë antitrupat sociale kundër krimit të organizuar dhe korrupsionit.

Por në një ekosistem të qeverisjes kriminale, OSHC-të janë të kufizuara në atë që mund të bëjnë vetë. Në të ardhmen, sfida është të kalojmë nga ishujt e rezistencës në rrjetet e mbështetjes. Ky është një proces që GI-TOC dhe "Fondi i reziliencës" janë të përkushtuar të mbështesin në të gjithë Ballkanin Perëndimor.

Shënime

- 1 Ky artikull bazohet në njohuritë e mbledhura gjatë projektit "Ndërtimi i angazhimit qytetar në Ballkanin Perëndimor" dhe hulumtimeve të kryera nga shtatori deri në dhjetor 2020. Të gjitha konstatimet e hulumtimit do të publikohen në raportin e ardhshëm të GI-TOC "Së bashku më të fortë: Forcimi i qëndrueshmërisë midis shoqërisë civile në Ballkanin Perëndimor".
- 2 GI-TOC, Zonat e nxehta të krimit të organizuar në Ballkanin Perëndimor, (Hotspots of organized crime in the Western Balkans), maj 2019, <https://globalinitiative.net/wp-content/>

[uploads/2019/05/Hotspots-Report-English-13Jun1110-Web.pdf](https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2019/05/Hotspots-Report-English-13Jun1110-Web.pdf).

Neostart, një vend për një shans të dytë

Aktualisht ka rreth 12 000 të burgosur në Serbi; rreth 8000 prej tyre lirohen nga burgu çdo vit. Sidoqoftë, me një shkallë recidivizmi prej 60 deri në 75 përqind, shumë prej tyre do të përfundojnë përsëri në burg. Neostart, një qendër për parandalimin e krimit dhe për asistencën post- penale, është një organizatë joqeveritare në Serbi që po redukton prekmërinë nga recidivizmi duke mbështetur ish-autorët e krimeve në përpjekjet e tyre për t'u riintegruar në shoqëri. Ne flasim me drejtorin e saj, Darjan Vulevic, për punën e tyre, sfidat dhe sukseset.

Cilët janë personat e përfshirë në Neostart dhe çfarë ju motivon?

Një shumëllojshmëri individësh janë të angazhuar në Neostart: mësues, psikologë, avokatë, studentë dhe profesionistë të shkencave sociale, si dhe ish-të burgosur. Për disa anëtarë të Neostart, kjo linjë pune është një thirrje profesionale. Të tjerët janë të përfshirë sepse ata i kanë mbijetuar një fati të ngjashëm, ose duke jetuar në rrugë ose duke kryer një kohë në burg. Dhe disa marrin pjesë sepse duan të ndihmojnë ata që shpesh nuk u jepet një shans i dytë.

Si është jeta për dikë që sapo është liruar nga burgu?

Është e vështirë. Mungesa e dokumenteve personale është një problem i konsiderueshëm: ato zakonisht skadojnë ndërsa personi është ende në burg. Në vitin 2016, gjysma e të gjithë njerëzve të liruar nga burgu në Serbi nuk kishin dokumente personale të vlefshme. Situata është përmirësuar disi që nga ajo kohë, por regjistrimi është ende shpesh i ndërlikuar. Kjo krijon një efekt "topi dëbore" ku, pa dokumente, është e vështirë për njerëzit që dalin nga burgu të aplikojnë për punë ose madje të marrin disa shërbime publike, si kujdesi shëndetësor.

Sa e vështirë është për ish-të burgosurit të gjejnë punë?

Një person i liruar nga burgu pas një dënimi të gjatë nuk ka të njëjtat mundësi për të gjetur një punë si njerëzit e tjerë. Një arsye është se shumë punëdhënës kërkojnë një dëshmi penaliteti që thotë se personi nuk ka të kaluar penale. Një arsye tjetër është psikologjike: është e vështirë të përshtatesh pasi ke qenë i mbyllur brenda 22 orë në ditë. Kalimi në liri mund të jetë i vështirë. Të burgosurit kanë nevojë për përgatitje për jetën jashtë ndërsa vazhdojnë të qëndrojnë në burg, si dhe mbështetje pasi të hyjnë përsëri në shoqëri.

A mund të ndani ndonjë histori suksezi?

Një nga sukseset tona më të kënaqshme ishte kur ndihmuam një ish-të burgosur të hapte një piceri. Piceria që atëherë është bërë një sukses dhe pronari tani ndihmon ish-të burgosurit e tjerë të riintegrohen në shoqëri. Asnjë nga arritjet tona nuk do të ishte e mundur pa punën e përkushtuar të vullnetarëve tanë, për të cilët jam veçanërisht krenar.

A përballen burrat dhe gratë me sfida të ndryshme pas daljes nga burgu?

Nga 12 000 personat në burg në Serbi, vetëm 200 janë gra. Ndërsa shumë të burgosur ndajnë përvoja të ngjashme, çdo person është unik dhe kemi parë që burrat dhe gratë përballen me sfida të ndryshme, veçanërisht në lidhje me gjetjen e punës. Në përgjithësi, gratë thonë se nuk e kanë problem të gjejnë punë dhe kështu na drejtohen për ndihmë për punësim shumë më rrallë se burrat. Shumë prej tyre janë nëna që kthehen në familjet e tyre. Në disa raste, kjo ofron një rrjet mbështetës, por në raste të tjera paraqet sfida shtesë. Prandaj, gratë përdorin më shumë këshillimin dhe programet tona familjare.

Shpesh burgjet janë si "shkolla pasuniversitare" që i kthejnë kriminelët e vegjël në kriminelë të rafinuar. A e keni hasur këtë problem? A ofroni ndonjë këshillim apo kryeni aktivitete të tjera me të burgosurit para ose pas lirimit për të zvogëluar rrezikun e tyre për t'u ngjitur në shkallën e krimit?

Mjerisht, ky është një problem real, siç mund ta shihni nga shkalla e recidivizmit prej 70%. Ditët e para të ish-të burgosurit pas largimit nga paraburgimi për të miturit ose nga një institucion i vuajtjes së dënimit janë më të rëndësishmet. Nëse personi nuk merr mbështetje gjithëpërfshirëse në këtë periudhë të hershme, shansi i recidivizmit rritet. Kjo është arsyeja pse ne filluam një program post-penal që synonte të rinjtë pas lirimit nga burgu.

Çfarë mbështetjeje u ofron Neostart ish-të burgosurve?

Kemi pesë programe dhe një linjë telefonike ndihme. Këto programe përfshijnë mbështetje për punëkërkuesit, siç janë trajnimi për të shkruar një CV dhe për t'u përgatitur për një intervistë për punë. Jam krenar të them se ata klientë që erdhën te ne të paktën tri herë, të gjithë arritën të gjejnë punë. Shpesh, klientët e

mëparshëm kthehen kur duan të ndryshojnë karrierë ose të gjejnë një punë më të mirë. Përmes punës në terren, ne ofrojmë mbështetje të drejtpërdrejtë për ish-të burgosurit të cilët janë në kontakt me institucionet shtetërore dhe shërbime të tjera. Një nga programet tona më të kërkuara është këshillimi për ish-të burgosurit që përpiqen të kapërcejnë problemet ekzistenciale, veçanërisht menjëherë pas lirimit të tyre. Psikologët i ndihmojnë ish-të burgosurit të trajtojnë shqetësime specifike. Ne gjithashtu kemi edhe një program familjar, i cili zakonisht fillon ndërsa personi është ende i burgosur. Qëllimi është krijimi i një atmosfere të shëndetshme në familje pas lirimit të të burgosurit. Ne gjithashtu sigurojmë mbështetje për të rinjtë, siç janë ata që largohen nga institucioni i vuajtjes së dënimit në Krushevc ose burgu për të mitur në Valjevo. Kohët e fundit, ne kemi arritur të sigurojmë ushqim dhe strehim për të rinjtë në nevojë për të parandaluar recidivizmin.

Kohët e fundit keni vizituar institucionin e vuajtjes së dënimit të të rinjve në Krushevc. Cila ishte përshtypja juaj?

Ne krijuam një program të veçantë për të rinjtë të cilin po e implementojmë së bashku me organizatat në qytete të tjera serbe, të tilla si Restart në Novi Sad ose Këshilli Rinor në Krushevc. Ne e prezantuam programin në institucionin e vuajtjes së dënimit dhe u përpoqëm të motivonim të rinjtë që të përfshiheshin. Diskutimi rreth asaj që ata mund të presin në ditët e para pas lirimit të tyre ishte shumë intensiv për shkak të pritjes dhe entuziazmit të tyre për planet dhe nevojat e tyre.

Si e gjejnë ish-të burgosurit Neostart?

Stafi i Neostart i viziton rregullisht burgjet, gjë që na mundëson të flasim me të burgosurit javë ose muaj para lirimit të tyre. Në këtë mënyrë, ne njihemi me njëri-tjetrin dhe mund të identifikojmë problemet paraprakisht. Neostart është angazhuar në këtë punë prej dhjetë vjetësh; tani jemi mjaft të njohur, kështu që është e lehtë për ish-të burgosurit të na gjejnë. Ne gjithashtu shpesh marrim letra nga të burgosurit aktualë ose të mëparshëm ose na kontakton një anëtar i familjes së një të burgosuri. Disa ish-të burgosur na telefonojnë pas lirimit për të organizuar një takim.

Çfarë ju kërkoni zakonisht klientët tuaj të parë?

Ata zakonisht pyesin nëse mund t'u japim para, punë ose t'u ofrojmë ndonjë mbështetje materiale. Fatkeqësisht, ne nuk jemi në gjendje të ofrojmë punë përveç rasteve të rralla. Kontaktimi me një organizatë si Neostart nuk është për të gjithë, por për ata ish-të burgosur që na

Në nëntor 2020, Neostart dhe partnerët e tij vizituan një institucion të vuajtjes së dënimit për të rinjtë dhe zhvilluan një diskutim në stilin e talk-show me rreth 20 të burgosur se si të fillojnë jetën nga fillimi pas lirimit të tyre.

kontaktojnë, zakonisht ekziston një atmosferë e shkëlqyer, pasi njerëzit që duan të investojnë te vetja e tyre përfshihen aktivisht në aktivitetet tona.

Me cilat sfida përballeni?

Donatorët nuk dëshirojnë të ofrojnë mbështetje të drejtpërdrejtë për ish-të burgosurit. Kjo na detyron të përqendrohemi në projekte që mund të ndihmojnë sistemin post-penal në tërësi. Sigurisht, kjo ia vlen, por rezultatet shpesh nuk kanë një ndikim të menjëhershëm në jetën e atyre që kanë më shumë nevojë për ndihmë.

Si ka ndikuar COVID-19 në punën tuaj?

Kjo e ka përkeqësuar situatën, pasi burgjet janë mbyllur edhe më shumë. Kontakti i të burgosurit me familjen dhe miqtë është problematik, gjë që e bën më të vështirë planifikimin dhe realizimin e programeve të mbështetjes post-penale. Për momentin nuk jemi në gjendje t'i vizitojmë burgjet, gjë që është pengesë për të ndihmuar të burgosurit të përgatiten për sfidat me të cilat do të përballen pas lirimit. Gjatë karantinës së parë në prill, kemi pasur raste kur njerëzit që sapo ishin liruar nga burgju duhej të ecnin 80 kilometra nga Pozharevci deri në Beograd sepse transporti publik nuk funksiononte.

Cilat masa mund të përmirësojnë sistemin e mbështetjes post-penale në Serbi?

Përgatitja për lirim duhet të fillojë ditën kur personi fillon të vuajë dënimin e tij ose të saj. Kjo do të kërkonte një numër më të madh të oficerëve të trajtimit post-penal, por mund të zvogëlonte shkallën e lartë të recidivizmit. Duhet të merren parasysh edhe alternativat ndaj burgimit. Për këtë qëllim, është e nevojshme të përmirësohet bashkëpunimi midis autoriteteve të sanksionimit alternativ dhe sektorëve të tjerë në shoqëri siç janë organizatat joqeveritare që ofrojnë shërbime të drejtpërdrejta. Më shumë ndihmë financiare nga shteti, si dhe mbështetja e përgjithshme, janë të nevojshme për të siguruar një funksionim më të mirë të sistemit post-penal dhe për të zvogëluar preksshmërinë ndaj recidivizmit.

Neostart është një prej përfituesve më të fundit të mbështetjes nga “Fondi i qëndrueshmërisë”. Çfarë domethënieje ka për ju ky projekt?

Në të kaluarën, klientët e rinj shpesh zhdukeshin në mes të programit të mbështetjes. Ata e ndërprisnin angazhimin ose nuk përgjigjeshin më. Ata nuk donin të pranonin se ishin kthyer përsëri për të bërë diçka që mendonin se ishte e domosdoshme për të mbijetuar, megjithëse e dinin se nuk ishte në interesin e tyre në planin afatgjatë. Projekti i “Fondit të qëndrueshmërisë” na jep mjetet për të zvogëluar barrën për të rinjtë që sapo janë liruar nga një institucion i vuajtjes së dënimit. Mbështetja e ofruar nga “Fondi i vuajtjes së dënimit” na jep mundësinë t’i ndihmojmë këta të rinj të merren me problemet ekzistenciale në ditën e tyre të parë të lirisë, siç janë gjetja e parave për ushqim dhe akomodim. Kjo i lejon ata të përqendrohen në të ardhmen dhe të ndërtojnë një jetë të re.

Darjan Vulevic është një nga themeluesit e Neostart dhe drejtori i ri i organizatës. Ai është diplomuar në akademinë serbe të policisë dhe specializohet në punën me ish-të burgosurit, kundërvajtësit e rinj dhe përdoruesit e drogës. Ai është bashkautor i një numri botimesh mbi praktikën post-penale.

Falënderimet

Ky Buletin i Rreziqeve është një publikim i Observatorit të Ekonomive të Paligjshme në Evropën Juglindore (SEE-Obs), në kuadër të Iniciativës Globale Kundër Krimin të Organizuar Ndërkombëtar.

SEE-Obs është një platformë që mbledh së bashku dhe fuqizon organizata të shoqërisë civile në Shqipëri, Bosnjë Hercegovinë, Kosovë, Malin e Zi, Maqedoninë e Veriut, dhe në Serbi. Observatori kërkon t'i krijojë mundësi shoqërisë civile që të identifikojë, analizojë dhe të krijojë një tablo të prirjeve dhe tendencave kriminale, si dhe

ndikimin e tyre mbi trafiqet e paligjshme, qeverisjen, zhvillimin, marrëdhëniet ndëretnike, sigurinë dhe respektimin e ligjit. SEE-Obs mbështet organizatat e shoqërisë civile në punën e tyre për monitorimin e zhvillimeve dhe tendencave të krimin të organizuar në nivel kombëtar, rajonal dhe ndërkombëtar. Observatori u krijua në vitin 2018, pas takimit të Londrës mbi vendet e Ballkanit perëndimor, në kuadër të Procesit të Berlinit.

Dëshirojmë të falënderojmë Klevis Paloka dhe Imran Polovina për kontributin e tyre të vlefshëm.

Buletinet e Rreziqeve janë publikime periodike nga observatorët tanë rajonalë, në bashkëpunim me rrjete të shoqërisë civile për të paraqitur të dhëna të reja dhe për të kontekstualizuar prirjet e rrjeteve të krimit të organizuar, tregtisë së paligjshme, dhe reagimit të shtetit ndaj tyre. Nëse doni të abonoheni për të marrë numrat e ardhshëm të “Buletinit të rreziqeve”, ju lutemi regjistrohuni këtu ose dërgoni email në almedina.dodic@globalinitiative.net.

MBI “INCIATIVËN GLOBALE”

Iniciativa Globale Kundër Krimit të Organizuar Ndërkombëtar është një rrjet mbarëbotëror, i përbërë nga më shumë se 600 ekspertë të shpërndarë nëpër të gjithë globin. Iniciativa Globale ka krijuar një platformë për nxitjen e një debati më të gjerë dhe promovimin e përfaqësive inovative, për të krijuar një bazë të fortë për hartimin e një strategjie në nivel global kundër krimit të organizuar.

www.globalinitiative.net

**GLOBAL
INITIATIVE**
AGAINST TRANSNATIONAL
ORGANIZED CRIME